

LASKAY ANNA

EGY ÉLETET DICSÓÍTÓ HÁBORÚS TÖRTÉNET

Anthony DOERR, *A láthatatlan fény*, ford. CSONKA Ágnes, Pécs, Alexandra Kiadó, 2015, 539 oldal

Ütemes hangsor hasít a reggeli csendbe. A mobil ugyanúgy szól, mint gyerekkoromban az óra ébresztője. A telefonon beállíthatnám a kedvenc dalom, vagy ébredhetnék a tenger zúgására, én mégis erre eszmélek. Lehet, hogy a másik kettő kellemesebb lenne, mégis ezt választom, mert ez cseng ismerősen. Az ébredést, a reggelt, a lendületet ehhez a hanghoz társítom: ti-ti-ti-tííí.

Ahogy az ébresztő az álomból a mába ránt, úgy hasított bele a nyári vakáció önfel-lelttségébe Doerr háborús regénye. Amint belekezdtem, két dologban lettem biztos: abban, hogy ezt a terjedelmes művet egy lendülettel végigolvasom, és abban, hogy ezt a történetet mindenkinek meg kell ismernie. Jó volt megélnem a kamaszkorból ismert fáradtságot, amit a virrasztás okozott. S bármennyire fájdalmas és felzaklató volt olvasni a sorokat, haragud-tam mindenre és mindenkire, aki miatt ki kellett lépnem a történetből, visszatérnem a saját valóságomba és magára hagyni a szereplőket. Akiknek a története éppen arról szól, hogy mennyire meghatározóak a gyermekkor élményei. Emellett arról is, hogy ha természetes a választásnélküliség, akkor hiába vannak lehetőségeink, maradunk a megszokottnál. Vagy nem is érzékeljük, hogy létezik alternatíva.

És ahogyan az ébresztő hangjára is másképp reagálunk – tette készen talpra ugrunk, rányomunk a szundi módra, pár perc változatlanságot remélve még, vagy meg sem hallva az ébresztést zavartalanul alszunk tovább –, úgy különbözik Anthony Doerr szereplőinek válasza is, ha felmerül a fejlődés és a menekülés lehetősége.

Nulla

A regény kezdetén a Saint-Malót teljes romba döntő bombázás előtti órákba csöppenünk. Az 1944. augusztus 7-i nap mozzanatait a tengerparti francia városkát megszálló németek és az ott élő franciák szemszögéből, pontosabban egy idejekorán a frontra vezényelt német fiú, Werner és egy Párizsból a rokonaihoz menekült francia lány, Marie-Laure történetébe kapcsolódva ismerjük meg. A különböző idősíkok közti folyamatos váltások a saint-malói

ostrom első napjától a háború előtti időkbe, majd a háború idáig vezető fontosabb mozzanataiba visznek. A regény 1934-től 2014-ig vezet, de a legrészletgazdagabb az 1944 augusztusának első napjait leíró szakasz. A fiatalok kezdetben mindketten 14-15 évesek. Épp csak elkezdődne számukra az élet. Serdülésük egybeesik a II. világháborúval.

Marie-Laure világra hozatalába belehal az anyja. Egy veleszületett hályog miatt 6 éves korában megvakul. Ezek ellenére és ezzel együtt is harmonikusan telnek napjai. Rendszeres vendég a Természettudományi Múzeumban, ahol apja lakatosként dolgozik. Szívesen időz a puhatestűekkel foglalkozó professzor laboratóriumában. Szórakozását az apja által készített élethű makettváros felfedezése és a Braille-írással készült kalandregények olvasása adja. Testi fogyatékosága ellenére biztonságos, szerető közegben él. Ezt kezdi ki a háború.

A fiú egy bányásztelep szomszédságában nő fel. Anyját korán elveszti. Apja is már csak az emlékeiben él, mivel évekkal azelőtt meghalt egy bányaomlásban. Róla – sok sorstársával együtt – a Gyermekek Házának vezetője, egy francia nő gondoskodik. Családját Jutta nevű húga jelenti, akivel szívesen kalandoznak a szegényes vidéken. Werner számára a kacatokból összerakott rádiók és az azzal fogható adások teszik szebbé a világot. Neki a nemzete hódító háborúja lehetőségeket teremt.

Történetük megismerése a nulláról indul. Szó szerint, hiszen az első fejezet, amely a két fiatal 1944. augusztus 7-i napját hivatott bemutatni, a *Nulla* címet viseli. Ekkor Werner hírszerzőként egy többemeletes szálloda pincéjében, Marie-Laure civilként egy lakóház negyedik emeletén tartózkodik.

Prizma

Bár a fiatalok párhuzamos élettörténete áll a regény középpontjában, a kulcsszereplőkhöz – a való élethez hasonlóan – számos ember kapcsolódik. Marie-Laure legfőbb támasza a gondoskodó, féltő, de önállóságra nevelő apja, Monsieur LeBlanc. Werner számára az árvaház vezetője, Frau Elena jelenti ezt az óvó, támogató, szerető felnőttet. Marie-Laure életében az apját bácsikája, Etienne és annak házvezetőnője, Madame Manec váltja fel, ugyanúgy biztosítva a lány számára a testi-lelki fejlődéshez szükséges körülményeket. Wernert a háború kezdetén a hobbijával szerzett technikai tudásának köszönhetően a Schulportában lévő Nemzetpolitikai Nevelőintézetbe küldik tanulni.

Ez az a mozzanat, amikor a két fiatal története igazán kettéválk. A fiú elkerül szeretetei mellől. S míg a lánynál ezt pótolják rokonai, Saint-Malo lakói, addig Werner egyetlen barátot talál, Fredricket. Ő, fizikai gyengesége miatt, bukásra ítéltetett, mivel a náci katonák képzéséhez a maximalizmuson és hibátlanságon kívül a kegyetlen céltudatosság is hozzátartozik. A német elitképzőben töltött napok hangulatából már érezhető, hogy

Werner kényszerpályán mozog. Egyre nagyobb jelentősége lesz annak, hogy a lányt – testi fogyatékossága miatt – túlélésre és küzdeni tudásra tanította az apja, míg a fiú eszköztelenül és védtelenül éli végig a háború borzalmait. A két főszereplő között mindeközben folyamatosan csökken a fizikai távolság, végül Saint-Malóban megtörténik a találkozásuk.

Marie-Laure-ral együtt élhetjük végig a párizsi otthonukból való elmenekülést. Míg Werner katonaként Németországból Ukrajnába, majd Oroszországba kerül. Innen vezet útja a francia tengerpartra. A lány a fények városából érkezik, a fiú alapélménye a bányatelep, a keleti front és az embereket elnyelő föld alatti járatok sötétsége.

A Lángok Tengere

A két kamasz történetén túl egy mágikus gyémánt áll a regény középpontjában. A különleges drágakő birtoklása védelmet ad tulajdonosának, míg szeretteit szerencsétlenségek sora sújtja. A szereplők jellemének próbája, hogy hogyan viszonyulnak a páratlan szépségű és értékű, Lángok Tengerének nevezett gyémánthoz. Hiszik-e a róla terjedő legendát, vagy racionálisan ítélik meg a követ? Akarják-e, hogy az övék legyen? S ha igen, mi motiválja őket? Pénz? Hírnév? Szakmai siker? A sérthetetlenség ígérete?

A Lángok Tengere egy a regényben szereplő számos szimbólumból. Központi szerepet kapnak a védelmet adó záruk. A vak lány által is érzékelt káprázatos színek. A végtelen tenger és a benne élő csigák világa. A makettváros. A technika mindenhatóságát jelképező rádió. Az általa sugárzott zene. A vele közvetített hang. S a hangsorokból felépülő örök tanítások. „Nyissátok ki a szemeteket, hogy lássátok vele mindazt, amit csak lehet, mielőtt örökre lehunyjátok!”¹

A legtöbb jelentéstartalmat a címben szereplő fény hordozza. Az egész regényen végigvonuló, tereket, személyeket, történeteket összekötő láthatatlan fény. De szerepet kap a „látás”, a cselekvés és az élni tudás képessége is.

Mozaikok

Anthony Doerr 2014-es regényével bebizonyítja, lehet úgy háborús témát feldolgozni, hogy az mégis az életről szól. A megszállt Saint-Malo hétköznapijainak bizonytalanságában a családi kapcsolatok, a barátságok, a helyiek összefogása segíti a túlélést. A haza szeretete, a közösséghez való tartozás, a szakma iránti szenvedély, a tudásvágy, az elkötelezettség az,

¹ Anthony DOERR, *A láthatatlan fény*, ford. CSONKA Ágnes, Pécs, Alexandra Kiadó, 2015, 59.

ami áthatja a mindennapokat és élhetővé teszi az életet. Ezek még nagyobb megtartóerőt jelentenek, ha a világ – a szó szoros és átvitt értelmében is – darabjaira hullik. Ahogyan a legapróbb és leggyengébben pislákoló fény is feltűnőbb, ha teljes a sötétség.

Az amerikai író az ellentétek játékaival eléri, hogy megértsük: megszálló és menekülő egyaránt lehet áldozat. Jelen lehet a humánus ott, ahol a legnagyobb kegyetlenség várható. Létezik összefogás a legnagyobb árulások idején. Lehet fontos egy kislány élete, amikor tömegével küldik az ifjakat a halálba. Mindig vannak, akik hűek maradnak az elveikhez, akik akkor is adnak és támogatnak, amikor már semmijük nincs. Mások sodródnak az árral, elfogadják az éppen jót vagy választják a kevésbé rosszat. Megjelennek az örök ügyeskedők, akik mindig a saját hasznukat keresik. S vannak a szándékosan bántók, azok, akik mások szenvedéséből nyerik erejüket.

Doerr írásának a legfőbb erejét a részletgazdagsága és az elbeszélőképessége adja. A regény a számos perspektíva- és idősíkok közti váltás miatt inkább tűnik a szereplői által fogalmazott tudósításnak, röpiratnak, memoárnak, mint elbeszélésnek. Ezt a benyomást erősítik a történetben időről időre feltűnő levelek. A levelek, amelyek mind az élet apró-cseprő történéseit beszélik el a legnagyobb fenyegetettség közepette.

A fejezetek különálló kis történetei adják ki a nagy egészet, ahogyan az ember által megélt napokból rajzolódik ki egy élet. Ahogyan a csaták, háborúk, hódítások alakítják az emberiség történetét, birodalmak épülését és szétesését, egy nemzet felemelkedését vagy bukását. De a történelmi események mögött emberek vannak. Emberek az ügyes-bajos dolgaikkal, a félelmeikkel és a vágyaikkal.

A regény szimbolikáját használva, olyan, mintha a végtelen tengert pásztázná egy fénycsóva, vagy mintha a főhősök életterére egy szórakozott fővilágosító juttatna fényt. Mozaikszerűen épül fel és áll össze a történet.

Széljegyzet

Anthony Doerr legsikeresebb műve egy évvel az egyesült államokbeli megjelenése után, 2015-ben vált elérhetővé magyar nyelven a Margaret Atwood fordításairól ismert Csonka Ágnes munkájának köszönhetően. A közönségsikert mutatja, hogy Magyarországon azóta több kiadást is megért. Világszerte több mint negyven nyelvre fordították le. 2015-ben Doerrt ezért a regényéért Pulitzer-díjjal jutalmazták. 2023 novemberére a történetet a Netflix megfilmesítette. Doerr ezen munkáját – a megjelenés évében elhunyt – ügynökének, Wendy Weilnek ajánlotta.

Amiért én ajánlom, az az, hogy minden realiztikus attitűdje és a szereplők fájdalma ellenére erőt ad, gyógyít, s (túl)élni tanít. Biblioterápiai értelemben képes beszélni a háborúról.